

всіляко закріпити й розвинути отримані досягнення, надавши їм рис незворотності й сталої тенденції у кожній групі аналізованих районів.

Література

1. Статистичний щорічник Львівської області за 2009 рік / Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – Ч. I. – 521 с.
2. Статистичний щорічник Львівської області за 2009 рік / Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – Ч. II. – 282 с.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.stat.lviv.ua>.

Громьяк Т.Д. Демографическая ситуация и расселение сельского населения Львовщины

Рассмотрены уровень и динамика показателей, отражающих демографическую ситуацию и расселение сельского населения Львовской области, осуществлено разделение районов области на группы по основным характеристикам расселения.

Ключевые слова: демографическая ситуация, рождаемость, смертность, естественный прирост, расселение, сельская местность, сельское население.

Gromyak T.D. The demographic situation and the resettlement of the rural population of Lviv region

Examined the level and dynamics of indicators of the demographic situation and the resettlement of the rural population of Lviv region, carried on division of areas of the main characteristics of the settlement.

Keywords: Demographic situation, fertility, mortality, natural growth, resettlement, rural areas, rural population.

УДК 336.145

*Докторант Н.В. Кузьминчук, канд. екон. наук –
НТУ "Харківський політехнічний інститут"*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

Проведено аналіз сучасних світових демографічних тенденцій порівняно з демографічною ситуацією як в Україні, так і у Харківському регіоні. Показано, що економічна ситуація в Україні є причиною загострення проблеми старіння нації і пов'язаної з нею необхідністю збільшення актуалізації на утримання людей похилого віку. Дослідження розподілу населення за віком і за статтю доводять доцільність проведення пенсійної реформи.

Ключові слова: демографія, демографічна криза, розподіл населення за віком, розподіл населення за статтю, пенсійний вік, дефіцит бюджету.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві пенсійна система відіграє значну соціальну та економічну роль і потребує постійної уваги з боку держави. Суспільний добробут та якість життя населення значною мірою визначається пенсійним забезпеченням людей похилого віку та впевненістю у завтрашньому дні осіб, які працюють. В Україні існує тенденція переважання кількості пенсіонерів над працездатним населенням, а отже, тягар на працюючих із забезпечення пенсіонерів збільшується з кожним роком. Тепер на 88 пенсіонерів припадає 100 осіб, що сплачують пенсійні внески, а за прогнозами аналітиків у 2025 р. кожний працівник утримуватиме одного пенсіонера [3].

До того ж величезні пенсійні видатки, дефіцит Пенсійного фонду (ПФ) протягом останніх років, низький рівень пенсій, відсутність чіткого взаємозв'язку між сплаченими пенсійними відрахуваннями працівника і його пенсією, негативний демографічний прогноз – це лише окремі ознаки "хворобливого" стану вітчизняної пенсійної системи. Діюча солідарна пенсійна система надто залежна від демографічної ситуації. В Україні вік виходу громадян на пенсію є одним з найнижчих у світі. Відповідно частка пенсіонерів у структурі населення істотно перевищує цей показник більшості європейських країн. Отже, негативний вплив на стан пенсійного страхування має сучасна демографічна ситуація та "старіння нації". Збільшення частки осіб пенсійного віку призводить до підвищення обсягів споживання суспільних ресурсів на соціальне забезпечення у старості. В умовах обмеженості таких ресурсів поширюється бідність та поглиблюється соціальна нерівність за віком. Тому в перспективі від успіху в розробці та практичному запровадженні одного з кроків пенсійної реформи щодо збільшення пенсійного віку залежить добробут як окремого громадянина, так і населення країни загалом.

Негативно впливає на пенсійну систему і макроекономічна ситуація в Україні. Враховуючи те, що розмір страхових внесків безпосередньо залежить від величини фонду оплати праці, загалом низький рівень заробітних плат призводить до недостатнього обсягу надходжень до ПФ. Потрібно відзначити, що загальний фонд заробітної плати в країні становить 490 млрд грн, при цьому приблизно 50 млрд знаходяться в тіні [11]. Незадовільне макроекономічне становище зумовлює низький рівень надходжень і до державного бюджету України, що унеможливує достатнє покриття дефіциту ПФ за рахунок державних коштів. Так, у 2010 р. з Державного бюджету на покриття дефіциту бюджету ПФ України спрямовано майже 27 млрд грн, або 14 % від річної потреби в коштах [3].

Проблеми старіння нації та збільшення навантаження на працюючих як наслідок сучасних демографічних процесів є спільними для багатьох розвинених країн. Так, з 2000 по 2050 рр. очікується подвоєння відсотка людей похилого віку, тобто кількість людей віком від 60 років і старше зросте від 10 % до 22 %, і цей показник стане рівним кількості дітей віком від 0 до 14 років [9]. Як наслідок демографічного такого переходу – від високої народжуваності та високої смертності до низької народжуваності та високої тривалості життя – вперше в історії люди похилого віку і молоді будуть складати рівні частки суспільства. Отже, постає питання про необхідність вживання заходів, які допомогли б створити умови для забезпечення гідних умов життя для всіх верств суспільства. Останні 25 років цим проблемам приділяється значна увага на міжнародних конференціях, які проводяться під егідою ООН і присвячені питанням народонаселення [5]. Основою для вирішення цих питань є концепція "Суспільство для людей будь-якого віку" [9]. Згідно з цією концепцією, суспільство повинно забезпечити можливість реалізації зв'язків поколінь, їх взаємних внесків один в одне, спільне використання результатів такого поєднання. Головним є те, що люди похилого віку завдяки набуванню поглиблених знань і вмінь здатні зробити значний внесок у процес подальшого розвитку економіки. Визнання їх здатності брати активну участь у самов-

досконаленні й цим самим сприяти підвищенню людського потенціалу необхідно враховувати під час формування економічних і соціальних програм усіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демографічні проблеми України активно обговорюються у наукових колах з початку 90-х років. XX ст. Найповніше вони висвітлені у працях таких вітчизняних учених, як: Ф. Заставний, Е. Лібанова, М. Романюк, Г. Старостенко, В. Стешенко, О. Топчієв, О. Шаблій та ін. Теоретичні аспекти проблеми фінансового забезпечення пенсійної системи досліджувало багато науковців, серед яких: В. Воротін, П. Гаман, Л. Дідівська, Л. Головка, М. Корецький, В. Мартиненко, О. Мачульська, О. Мордвінов, Б. Надточій, С. Юрій та ін. Проте сьогодні демографічна ситуація в Україні та світі потребує подальшого глибокого вивчення для прийняття управлінських рішень щодо зменшення її негативного впливу на життєзабезпечення суспільства загалом і на систему пенсійного забезпечення зокрема.

Проблеми з пенсійним забезпеченням, посилення навантаження на систему охорони здоров'я та соціальну сферу, дисбаланс трудових ресурсів – все це не повний перелік негативних наслідків демографічної кризи в українському суспільстві, яка спостерігається з 90-х років XX ст. Як відзначає Е.М. Лібанова у роботі [4], в умовах демографічного постаріння населення, навіть за умов поліпшення економічної ситуації, податкові надходження в бюджет можуть не надто збільшуватися. З огляду на подальше поглиблення економічних перетворень існує необхідність глибокого наукового осмислення динаміки демографічних процесів, що впливають на структуру населення і які, своєю чергою, визначають співвідношення між людьми працездатного і похилого віку. Це пов'язано з визначенням напрямів державного регулювання у сфері пенсійного забезпечення з метою задоволення потреб населення будь-якого віку на гідному рівні.

Метою статті є дослідження структури населення Харківського регіону на сучасному етапі та прогнозування змін, які можуть відбуватись протягом найближчих п'яти років, і їх зв'язок з можливостями формування збалансованого бюджету на рівні місцевого самоврядування.

Основні результати дослідження. Україна витрачає на пенсійне забезпечення надзвичайно високу частку ВВП, і ця частка постійно зростає. Так, у 2007 р. видатки на пенсійне забезпечення становили 13,9 % ВВП, 2008 р. – 15,8 %, а в 2009 р. – понад 18 % ВВП. У 2010 р. пенсійні видатки перевищать 17 % ВВП [13], тоді, як у США – 5 %, Латвії – 5,7 %, Румунії – 7 %, Словаччині – 8 %, Росії – 9,5 %, Німеччині – 12,8 % [3]. Різке зростання видатків призвело до того, що ПФ не має достатньо коштів для виплати пенсій. І цей дефіцит щороку зростає. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність постійних трансферів із держбюджету для покриття цього дефіциту. Так, у 2007 р. ПФ отримав із держбюджету 18,7 млрд грн, у 2008-33,7 млрд, 2009 р. – 40,2, у 2010-му – 60,0 млрд грн [13].

Ситуація істотно ускладнюється негативними демографічними процесами в Україні. Так, у 1991 р. в Україні проживало 51,8 млн осіб, у 1999-му –

49,9, а станом на 1 січня 2010 р. – лише 45,96 млн осіб [13]. Населення України стрімко скорочується і старіє. За даними Всеукраїнського перепису населення [2], що наведені в табл. 1, видно, що навіть за 12 років співвідношення кількості молоді та людей похилого віку помінялось місцями (у бік старіння населення), а загальний відсоток працездатних людей зменшився.

Табл. 1. Віковий склад населення України

Вік	Кількість постійного населення, %	
	2001 р.	1989 р.
Молодше працездатного	18,1	24,2
Працездатне	58,0	57,4
Старше працездатного	23,8	18,2

Аналогічні процеси відбуваються і в Харківській області. Так, протягом останніх двох десятиріч кількість населення в регіоні скорочується. Якщо спочатку це скорочення відбувалось повільно та, певною мірою, компенсувалось додатним сальдо міграції, то у 1994 р. цей процес значно прискорився, і тільки за 1995 р. Харківський регіон втратив 53,8 тис. населення (рис. 1). Інтенсивність окремих складових, що визначають демографічні процеси у Харківському регіоні, наведено на рис. 2.

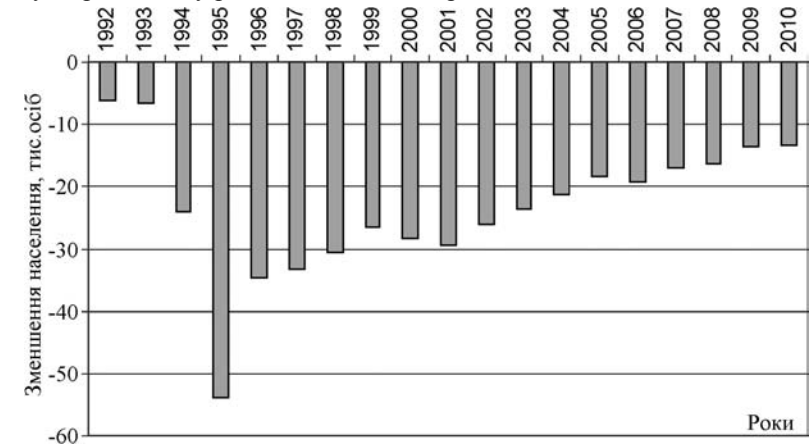

Рис. 1. Динаміка втрат населення Харківського регіону

Втрати населення зумовлені кількома причинами. По-перше, зросла смертність, скоротилась середня тривалість життя, яка очікується при народженні людини (ця тенденція суперечить загальній тенденції, яка притаманна розвиненим країнам). По-друге, зменшилась народжуваність, і це зменшення таке істотне, що, незважаючи на високу смертність, відносна кількість людей похилого віку зростає, як це видно з табл. 1. По-третє, на кількість населення впливають міграційні процеси. Для Харківського регіону їх вектор й інтенсивність постійно змінюються. Якщо до 2000 р. спостерігалось від'ємне сальдо міграції, то, починаючи з 2000 р., має місце зростання кількості людей, що приїждять до регіону.

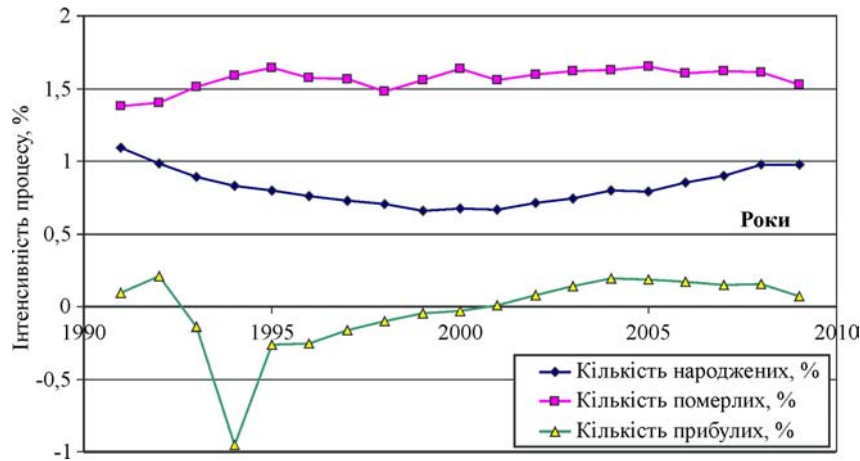

Рис. 2. Інтенсивність демографічних процесів у Харківському регіоні

Отже, Україна, як і більшість розвинених країн, стикається з проблемою дефіциту ПФ. З одного боку, скорочується кількість працездатного населення завдяки відрахуванням від доходів якого здійснюється наповнення ПФ. З іншого боку, зростає кількість людей похилого віку, відповідно збільшується витратна частина бюджету на пенсійне забезпечення. Якщо розглядати цю проблему в перспективі, то вона буде ще більше застоюватись, оскільки населення країни старіє. Відповідно, дефіцит ПФ постійно зростатиме. Отже, сучасна пенсійна система стає тягарем для розвитку держави, оскільки її тиск на державні фінанси, працюючих громадян і бізнес є надмірним. Так, дефіцит ПФ – це не просто брак коштів. Уряд змушує законослухняних платників податків двічі сплачувати кошти на утримання непрацюючих громадян. Уперше – як сплату на всі види пенсійних зборів та нарахувань на зарплату, а вдруге – через механізм покриття дефіциту ПФ [6]. В Україні державному ПФ бракує власних грошей для виконання пенсійних зобов'язань. Так, дефіцит ПФ у 2010 р. становив 34,4 млрд грн.

Головним завданням пенсійної системи країни є створення умов для гідного забезпечення потреб людей похилого віку відповідно до особистого внеску кожного. Окрім цього, сучасно побудована пенсійна система може і має бути основним джерелом довготермінових фінансових ресурсів країни.

Одним із запобіжних заходів такому зростанню більшість країн світу вважають підвищення пенсійного віку. Окрім цього, світова економічна криза також змусила країни переглянути свої пенсійні системи стосовно підвищення пенсійного віку. Як свідчать дані [6, 8, 10, 13], багато які країни світу, враховуючи очікувану глобальну демографічну кризу, уже підвищили пенсійний вік і продовжують поступово його підвищувати. При цьому застосовуються різноманітні заходи стимулювання більш пізнього виходу на пенсію: обмеження розміру виплати при виході на пенсію у більш ранньому за стандартний вік, вищий коефіцієнт стажу або збільшення величини пенсійної виплати за роки після досягнення стандартного пенсійного віку. Звичайно,

можливість одночасного одержання пенсії та заробітної плати не передбачається [7].

Окремі країни заздалегідь визначають стратегію підвищення пенсійного віку. Наприклад, Естонія 2010-го оголосила про наступний етап підвищення пенсійного віку з 2017 р. (нині пенсійний вік у тамтешніх чоловіків – 63 роки, у жінок – 60,5, хоча до 1991 р. чоловіки виходили на пенсію у віці 60 років, жінки – у 55 років). Пенсійний вік жінок продовжує поступово підвищуватися і до 2016-го становитиме 63 роки, тобто чоловіки і жінки виходитимуть на пенсію в однаковому віці. У Німеччині з 1 січня 2012 р. також буде підвищуватися загальностворений пенсійний вік щороку на один місяць до досягнення терміну 66 років у 2023-му, а починаючи з 1 січня 2023 р. – на два місяці до досягнення 67 років у 2029-му [8]. У Чехії до 2028 р. і в Угорщині до 2017 р. пенсійний вік зростає до 65 років як для чоловіків, так і для жінок. В Естонії – до 63 років для жінок до 2016 р., і 65 років як для чоловіків, так і для жінок від 2017 до 2026 рр. Румунія підвищує вік для чоловіків до 65-ти і для жінок до 60 років до 2015 р., а Азербайджан – до 63 років для чоловіків і 60-ти для жінок, починаючи з 2010-го. Словаччина підвищує вік для жінок до 62 років до 2015-го, а Вірменія – до 63 років з 2011-го. У Латвії з 2012 р. скасовують дотерміновий вихід на пенсію [13]. І хоч основна причина необхідності такого кроку – прогресуючий процес старіння населення, саме зростання очікуваної тривалості життя дає всі підстави для обґрунтованого прийняття подібних рішень. Отже, абсолютно в усіх країнах світу, зокрема в Європейському Союзі, реформа пенсійного законодавства передбачає подовження пенсійного віку, підвищення вимог, які стимулюватимуть людей довше працювати, а також запровадження накопичувальних пенсійних схем.

Сьогодні Україна має найменший в усьому світі пенсійний вік. Так, чоловіки мають право виходити на пенсію у 60 років, а жінки – у 55 років. У середньому за кожні 10 років, які відпрацювала українська жінка, вона перебуває на пенсії 7,1 роки. У Великій Британії цей термін становить в середньому 5,8 роки, у Німеччині – 4,6 роки, у США – 3,8 роки [1]. Водночас українські чоловіки у середньому за кожні 10 відпрацьованих років перебувають на пенсії 3,5 роки, тобто стільки ж, скільки й в інших країнах.

За рівнем економічної активності спостерігається значне відставання українських жінок від жінок західноєвропейських країн у вікових групах 20-29 років, що пов'язане з народжуваністю та вихованням дітей, та 50-59 років, що обумовлено різницею у пенсійному віці жінок різних країн. Отже, низький пенсійний вік українських жінок певною мірою можна розглядати як гендерну нерівність під час їх влаштування на роботу в передпенсійному віці.

Дослідимо динаміку розподілу населення Харківського регіону за віком і за статтю (табл. 2), при побудові якої автор границею працездатного віку для чоловіків вважав 60 років, а для жінок – 55 років.

З табл. 2 видно, що відносна кількість населення непрацездатного віку протягом останнього десятиріччя у Харківському регіоні зростає, що відповідає загальній тенденції в межах не тільки країни, але і Світу. Протягом цього

часу зростає і відносна кількість працездатного населення, але цей процес не буде тривалим, оскільки зменшується частка непрацездатної молоді, яка через декілька років повинна прийти на заміну старшому поколінню. Потрібно зазначити, що вже у 2009 р. намітилась тенденція зменшення кількості працездатного (за віком) населення. Це обумовлено тим, що кількість осіб, що дорослішають і переходять у той вік, коли вони вже можуть працювати і працюють, поступово зменшується і не замінює повністю ту частку працівників, які набувають пенсійного віку. Отже, процес старіння населення регіону прискорюється, збільшується кількість утриманців. Відповідно, існує об'єктивна необхідність у збільшенні пенсійного віку з одного боку, і заохочуванні збільшення народжуваності з іншого.

Табл. 2. Динаміка розподілу населення за віковими категоріями

Роки	Молодь непрацездатного віку, %	Чоловіки і жінки працездатного віку, %	Чоловіки і жінки непрацездатного віку, %
2000	23,77	52,32	23,91
2001	23,16	52,99	23,85
2002	22,53	53,24	24,07
2003	21,90	54,13	23,97
2004	21,12	54,98	23,90
2005	20,46	55,54	24,00
2006	19,85	56,12	24,03
2007	19,25	56,49	24,25
2008	18,73	56,80	24,47
2009	18,39	56,89	24,72
2010	18,13	56,75	25,12

Джерело: Розрахував автор за даними Головного управління статистики у Харківській області [12].

Для наочності на рис. 3 наведено розподіли населення Харківського регіону за віком у 2000 та у 2010 рр.

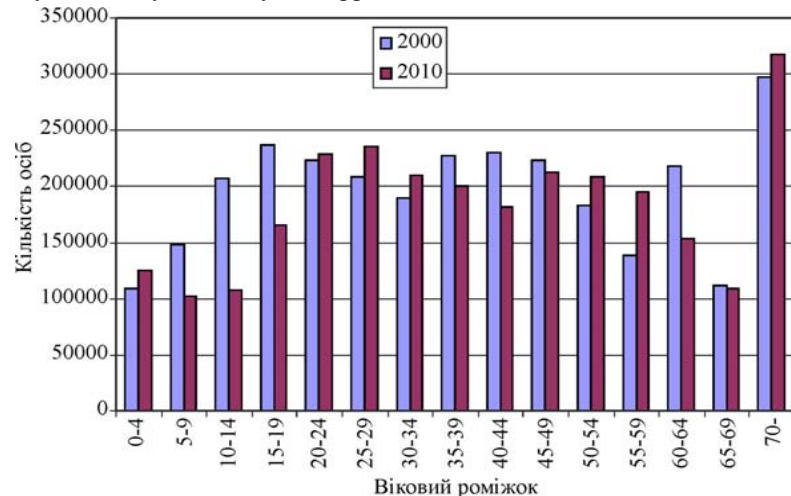

Рис. 3. Розподіл населення Харківського регіону за віком

Що стосується розподілу за статтю, то його можна проілюструвати наступною діаграмою (рис. 4), де наведено відношення кількості чоловіків певного віку до кількості жінок того ж віку. Так, до 35 років кількість чоловіків трохи більша за кількість жінок, але у похилому віці частка жінок переважає і у віковій категорії понад 65 років жінок майже вдвічі більше, ніж чоловіків.

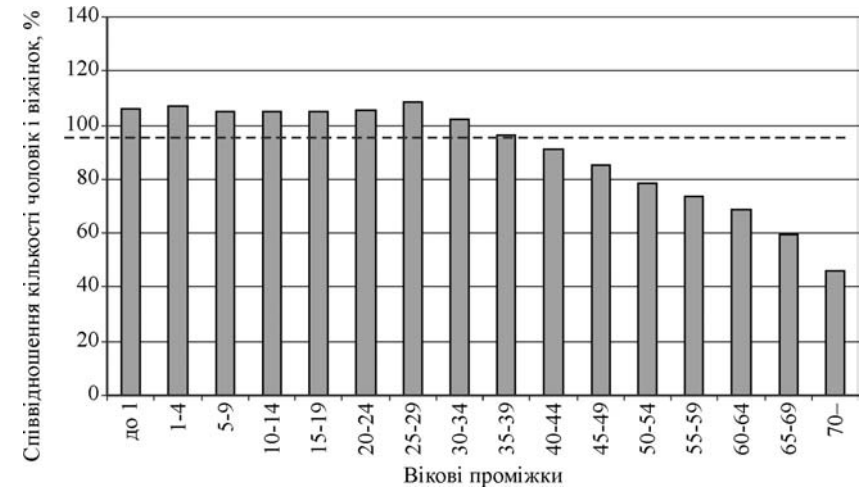

Рис. 4. Розподіл населення за статтю на різних вікових проміжках

Отже, перехід до нових вікових меж сприятиме поповненню працездатного населення у віці 55-60 років майже на третину. Підвищення пенсійного віку змусить людину більше уваги приділяти своєму професійному росту, а набування досвіду та вмінь зробить таке зростання більш ефективним. Отже, зміни пенсійного віку сприятимуть не тільки збільшенню кількості, але й підвищенню якості трудових ресурсів.

Висновки. Дослідження демографічної ситуації у Харківському регіоні на сучасному етапі та перспективи її розвитку свідчать про неспроможність наявної кількості працездатного населення здійснювати наповнення бюджету в повному обсязі. Причинами актуалізації демографічної ситуації у регіоні є зменшення народжуваності й одночасне зростання смертності населення. Ці тенденції є спільними для України загалом, отже, дефіцит Пенсійного фонду не може бути поповненим за рахунок перерозподілу коштів у межах країни і в перспективі поступове старіння нації ще більше актуалізує цю проблему. Одним із шляхів її вирішення можна вважати подовження пенсійного віку. Насамперед це стосується пенсійного віку жінок. Створення однакових умов для виходу на пенсію за віком сприятиме не тільки збільшенню працівників у віковій категорії від 55 до 60 років, але і сприятиме створенню для жінок умов більш повної їх соціальної реалізації. Перспективою подальших розвідок є побудова кількісного зв'язку між змінами у кількості населення працездатного віку і можливістю наповнення Пенсійного фонду в разі збереження солідарної пенсійної системи.

Література

1. В Украине наименьший пенсионный возраст в мире. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.novayavolna.com/?p=news&id=1753>
2. Возрастной состав населения. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.sf.ukrstat.gov.ua/perepis2.htm>.
3. Головне управління Пенсійного фонду України в Запорізькій області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zpfu.gov.ua/index.php?Lev=pfureform>
4. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) / за ред. чл.-кор. НАНУ, д-р екон. наук, проф. Е.М. Лібанової. – К. : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
5. Копенгагенская декларация о социальном развитии. [Электронный ресурс]. – Доступный з http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/copdecl.shtml
6. Литвин В. Комплексна пенсійна реформа – перспективна країна / В. Литвин // Голос України. – 16 лютого 2011 року. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.chairman.rada.gov.ua/chairman7/control/uk/publish/article?jsessionid=8597453DD362A1C9B7B20FC104AAE7BD?art_id=58928&cat_id=49317
7. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
8. Морозова Л. Без реформ добробуту не буде / Л. Морозова // Пенсійний кур'єр. 15 липня 2011 р., № 28 (426). – С. 3. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pension.kiev.ua/files/pc_n28_15jul2011_ngoryuk.pdf
9. ООН и вопросы старения. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.un.org/russian/esa/social/ageing/>
10. Пенсійне забезпечення: міжнародний досвід. Проект розвитку фінансового сектору. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pension.kiev.ua/files/pensprovision_international_experience_feb2011_ua.pdf
11. Тігіпко С. Українці отримують у конвертах до 50 млрд. грн. заробітних плат / С. Тігіпко. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.pension.ukrinform.ua/>
12. Харківська область у 2009 році (статистичний щорічник) / за ред. О.С. Никифорова. – Харків : Головне управління статистики у Харківській області, 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з титул. екрану.
13. Холод Н. Почему в Украине нужно повышать пенсионный возраст? Аргументы из международного опыта / Н. Холод // Украинская правда. – Четверг, 30 декабря 2010. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2010/12/30/5731865/>.

Кузьминчук Н.В. Особенности демографической ситуации и пенсионная реформа в Украине

Проведен анализ современных мировых демографических тенденций в сравнении с демографической ситуацией как в Украине, так и в Харьковском регионе. Показано, что экономическая ситуация в Украине является причиной обострения проблемы старения нации и связанной с ней необходимостью увеличения отчислений на содержание людей преклонных лет. Исследование распределения населения по возрасту и по полу доказывают целесообразность проведения пенсионной реформы.

Ключевые слова: демография, демографический кризис, распределение населения по возрасту, распределение населения за статью, пенсионный возраст, дефицит бюджета.

Kuzmynchuk N.V. Features of demographic situation and pension reform in Ukraine

The analysis of modern world demographic tendencies is conducted by comparison to a demographic situation both in Ukraine and in the Kharkiv region. It is shown that an economic situation in Ukraine is reason of intensifying of problem of senescence of nation and necessity of increase of withholdings related to its on maintenance of people years old. Research of distribution of population on age and on sex prove expediency of carrying out pension reform.

Keywords: demography, demographic crisis, distribution of population on age, distribution of population for the sex, retirement age, deficit of budget.

УДК 331.56 Dr Norbert Laurisz¹; dr inż. Robert Lisowski¹; dyrektor Oleh Risnyy²

SPOŁECZNE I GOSPODARCZE SKUTKI WYSTĘPOWANIA BEZROBOCIA

Bezrobocie jest zjawiskiem dotyczącym zarówno każdej gospodarki jak i każdego społeczeństwa. Najczęściej bezrobocie omawiane jest w kontekście ekonomicznych skutków i efektów jego występowania. Jednak również niezwykle istotnym aspektem jest postrzeganie bezrobocia z perspektywy społeczno-ekonomicznej tzn. takiej gdzie równoprawnie i równolegle rozpatruje się negatywne aspekty występowania bezrobocia zarówno z perspektywy gospodarki jak również z perspektywy społeczeństwa.

Słowa kluczowe: bezrobocie, polityka społeczna, wykluczenie społeczne

Wprowadzenie. Zjawisko bezrobocia jest jednym z najpoważniejszych problemów, z jakimi mierzą się wszystkie kraje świata. O złożoności problemu bezrobocia świadczyć może fakt, że pozostawanie bez pracy, niesie ze sobą, nie tylko poważne skutki ekonomiczne, ale i społeczne. Efektem istnienia bezrobocia jest nie tylko, niepełne wykorzystanie zasobu pracy, a co za tym idzie spadek dynamiki PKB, ale również wzrost napięć budżetowych, które są wynikiem wzrostu wydatków na łagodzenie następstw utraty pracy oraz spadku dochodów z tytułu podatków i składek. Społeczne skutki wynikające z istnienia bezrobocia są również złożone jak ekonomiczne, bezrobocie nie tylko prowadzi do czasowej utraty dochodów z pracy, ale również do spadku poziomu zaspokajania potrzeb.

Wpływ bezrobocia na rzeczywistość społeczno-gospodarczą. Wielu badaczy podkreśla pierwszoplanowość społecznych skutków występowania bezrobocia i zalicza je do najtrudniejszych do przezwyciężenia, a także do efektów najbardziej wężących na całości systemu społeczno-gospodarczego danego kraju. Przykładem wpływu, niezauważalnych do tej pory przez wielu ekonomistów, aspektów społecznych na rynek pracy i całą gospodarkę jest zjawisko histerezy bezrobocia. Jak trafnie obrazuje to Bańka "bezrobotny w czasie trwania bezrobocia, wolno zatracza umiejętności społeczne, aż do nabycia zupełnie innego zestawu zachowań, niedostosowanego społecznie, jako wynik negatywnego przystosowania w warunkach aspołecznych. Równolegle ulega procesowi deprywacji osobowości, dlatego najważniejszym zadaniem w rozwiązywaniu problemów bezrobocia jest stworzenie takich warunków, które pomogą najmniej boleśnie wejść z powrotem bezrobotnym w społeczeństwo normatywne, do którego przez brak pracy i środków na życie nie mieli dotąd prawa wstępu" [1].

Bezrobocie jest źródłem deprywacji, które dotyczą osoby pozbawione pracy. Podstawowym czynnikiem deprywacyjnym jest oczywiście brak systematycznych dochodów lub też ich znaczne obniżenie. Jednak, bardzo ważnym elementem jest również, zerwanie pewnego typu więzi międzyludzkich, co prowadzi do alienacji, stanu apatii, ogólnego zniechęcenia, poczucia utraty celu dalszego działania, a nawet celu życia. Konsekwencją bezrobocia jest występowanie zjawiska anhedonii, czyli niezdolności do odczuwania radości i satysfakcji, co przekłada

¹ AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Wydział Zarządzania, Katedra Ekonomii, Finansów i Zarządzania Środowiskiem;

² Lwowski Miastowy Centrum Zatrudnienia